
MENDEBALDEKO EUSKERA XX. MENDE GOIENEAN

Izenburu orrenpean, MENDEBALDE Euskal Kulturara Alkartekoek bizkaierari buruzko egun biko jardunaldiak eratu ebezan Bilbon orrilarren 16 eta 17an. Jardunaldi orreen elburu nagusiak bizkaieraren egoera aztertu, egokitu, prestigiatu eta beraren aldeko kontzientziak iziotutea izan ei ziran, orretara euskera bera indartuko dalakoan.

Or, bizkaierari jagokozan lau arlo nagusi aztertu ziran, arean da:

- 1.- Agozko literatura.
- 2.- Irakaskuntzea.
- 3.- Edabideak.
- 4.- Berbetatik eredura.

Berbalariak, urrengo oneek izan ziran: Xabier Amuriza, Rikardo Badiola, Xabier Kaltzakorta, Jose Muruaga, Kepa Altonaga, Juan Luis Goikoetxea, Juan Mari Iraolagoitia, Maribi Unamuno, Igone Etxebarria, Adolfo Arejita, Eneko Barrutia eta Iñaki Gaminde, bakotxari jagokon gaia jorratuteko ordu erdi emon eutsoela.

Moderatzaileak, urrenez urren: Jazinto Iturbe, Iñaki Sarriugarte, Eneko Barrutia eta Jesus Mari Txurruka. Dan-danok aitaturako MENDEBALDE alkartekoak.

Entzuleen artean, besteak beste, Euskaltzaindiako euskaltzain oso batzuk egon ziran, Eusko Jaurlaritzako arduradun batzuk, euskal idazleak eta, batez be, irakasuntzan diarduan irakasle andana. Esan bear da, entzuleek be euren eritxiak azalduteko aukerea izan ebela. Bizkaitarrak ezeze, arabarrak eta gipuzkoarrak be an izan ziran.

Entzundakoen artetik ildo nagusi bi azpimarratu bearko litzakez. Ildook MENDEBALDE alkaratearen bear arloak izango dira:

- a.- Euskera Batua bizkaieraren kutsuz txipriztindutea.
- b.- Bizkaiera estandarrari gure gizartean (irakasuntzan, edabideetan, administrazioan, kallean,...) leku egitea.

MENDEBALDE alkaratea igaz sortu zan Alfonso Irigoien zuzendaritzapean, lau urteko lanaren ostean. MENDEBALDE izena imini eutsoen, bizkaieraren eremua zeozelan zeaztu gurarik, Bizkaia bakarrik ez dala adierazo gurarik edo.

Esan bear da, bizkaieraren aide bear egin gura daua-

nak alkaratearen atea edonoiz zabal-zabalik eukiko dauazala.

Au idatzi dauana be jardunaldiotan tarteko izan zan eta joan orduko idatzitakoak gogotan artuta eta an entzundakoak mamurtu ostean, bizkaierari buzuzko idazle onek urrengo iruzkin eta eritxi apalak zureganatu gura leukez, irakurle.

BIZKAIEREAREN NORMALKUNTZEA EUSKAL GIZARTEAN

Bizkaiereak gaur egun dauazan indarra eta osasunaren barri jakiteko gizarte bizitzako arlo guztietara jo bear dogu eta bertan dauan garapena neurtu. Aurreko urteetan izan dauan bilakaerari begiratu bear deusogu: guztiz atzerantzako eta ezkorra, erabileran ezeze, jakite mailan be. Bizkaieraren egoera kaskarra, ilteko aginean dagoana ezin dogu aaztu. Igorpena galdu edo eten egin da. Nagusienak dira geien eta ia bakarrak bizkaiera erabilerakoan. Askok ez dabe sinistuko bizkaieraren erabilerarik ezean euskerearen beraren atzerakada andia datorrenik. Sentsibilizazio kanpainak ez dira naikoak, bestelango bide eta neurri sendoak artu bear dira, alik armen artu be. Aaleginak aalegin, aurrera egiteko egingo doguzan urratsak beste neurri batzuetaz osotu ezean, ankamotz eta indarge lotuko dira. Izan be, administrazio, irakaskuntza eta edabideetatik, iru arlo nagusiotatik kanpo lotu da, geiagoko barik. Literaturan be, astiroago bada be, laster atean lotuko jaku. Bizkaieraren izen edo ospe galtze orrek erabileran beerakada andia ekarri dau. Galdubide au ez da oraindikaren eten edo lotu. Eta ez batuaren onerako, erderearen onerako baino. Orretatik guztiorretatik atara leiteken ondorioa, zera da, "orain artean, izkuntza politika okerra erabili izan dala". Orretan erakunde publikoek erantzukizuna ezeze, zeresan eta zeregin aundiak daukezana argi be argi dago.

Izan be, azkeneko urteetan, elduen arteko moteltasun itzela egon da bizkaieraren erabileran, lotsaz edo konplexuz edo...(al aldeano y al gorrión, polvora y perdigón). Erritarrak bizkaiera erabilerako sentsibilizatu eta kontzientziatu bear doguzana zalantzabako gauzea da.

Baina bizkaieraren benetako normalkuntzea lortu

aal izateko bear beste bitarteko zein borondate politikoari bear-bearrezko deritzegu.

* **Bizkaiereak galdutako izena edo ospea jaso.**

(al aldeano y al gorrión,...)

Aspaldiotako kontua da arazo au. Emen jarrera multzo bi nabarmenduten dira:

- bizkaieradunen jarrera
- euskaldun barrien jarrera

Bizkaieradun asko ta askorengan bigarren mailako berbadunaren konplexua igarten da. Arazo au sarri be sarri agertuten da ETB-k edo irratiren batek alkarrizketatuak izankeran. Tresna baliobakoa balitz lez, berealakoan baztertuten dabe euren nortasuna agirian itzi leiken euskalkia. Bearbada "goragoko mailea" erakutsi guran. Geien-geienetan emoitza negargarriak lortuz eta euren izkuntza aberastasuna iluntasunean ostenduz.

Euskaldun barri asko ta askoren jokabide mingarria, geienetan min on sortu gura barik, gero ta zabalduagoa da, au da, "eske, zuk bizkaieraz egiten duzu" orrelango pentsakerea. Or gurabako destaina dago, nonbait, sarritan euren ezjakintasuna eta ezintasuna estaldu gurarik.

Gure euskalduntasunari zor jakon begirunea birreskuratu bear dogu, batzuk, bakotzak here buruari begiratu, eta besteek, dakianarengandik begirune eta apaltasun osoz ikasiz.

Esan bearrik ez dago, erritarren izkuntzea an-or-emenka bultzatu bear da. Tokian tokiko berbakerak izkuntzearen aldetik aztertu bear dira. Erritarrei emoitzen barri emon bear jake, euren berbakerea euren begien aurrean goratu gurarik. Euron eta danon nortasuna dalako. Ospe eta eragin aundiko pertsonak bizkaiera erabilteak mesede andia egingo deutso bizkaierari eta, azken baten be, euskereari berari.

Bizkaierearen normalkuntzan bearrezko dan gizarte giro egokia sortu eta arlo orretan dagozan arazoei urtenbide bateratuak bilatu bear dira. Erritarrak bizkaierearen normalkuntzearen garrantziaz sentiberatu bear doguz. Bizkaierearen onarpen sozialaren oinarri zabalagoa lortu bear da, erabagi pertsonalak eta orokorrak artuz. Baina erakundeek bizkaierearen jakite eta erabilerea sustatu bear dabez, bizkaierearen aldeko kontzientziazino sortuz.

Mezua positibizatu egin bear dogu. Bizkaierearen bidez Euskal Erriaren aberastasuna areagotuko dogu, Euskal Erria bera euskaldunagoa egingo dogu.

* **Bizkaierearen azterketa soziolinguistikoa**

Jakin badakigu euskerearen egoera txarra dana, areago bizkaierearena. Egoera oneri konponbiderik gura

badeutsogu aurkitu, ez dago besterik, leenengo ta bein, egoera on benetan zelangoa dan jakitea baino. Onetarako azterketa berezia egin bearke litzake, bizkaierearen eremu osoan eta bere eraginpeko eremuan be bai. Orren arabera egoera arteztuteko bear diran neurriak artu bearke litzakez. Arean da:

- gaitasuna neurtu
- erabilerea neurtu
- jarrerak neurtu

Azterketa onek arlo guztiak ukutu bearke leukez: administrazioa, irakaskuntzea, kalea, sendia, giro formalagoak, euskaldun barrien eragina,... aren ondorioz onelango argibideak jasoz:

- bizkaierearen erabilera eremuak
- bizkaierearen erabilera bilakaerea
- belaunaldien arteko banaketea bizkaierari jagokonez
- bizkaierari jagokonez dagozan ezorekak
- bizkaierearen erabilpenagaz lotura arteza daben beste ainbat eragile

Bizkaierearen erabilerearen aurka jokatuten daben eragileak zeaztu eta aztertu bearke litzakez, esate baterako: sendi barruko igorpene edo igorpenik eza. Bizkaierearen normalkuntzeari buruzko erritarren eritxiak eta jarrerak be entzun bearke litzakez.

* **Bizkaierearen erabilerea.**

Badago belaunaldien arteko austurea izkuntza erabilereari jagokonez. Gazteen artean gero eta gitxiago erabilten bada euskerea, bizkaierearen erabilerea aixar egiteko aginean dago, gitxienetan dago egon eta. Bizkaierearen alarma gorri guztiak iziotuta dagoz

Berbadunen jokaera linguistiko berezkoari bidea emon bear jake. Gure inguruan bizkaieraz egiteko baldintza egokiagoak sortu bear doguz. Oneek egon ezean, gatx-gatx irau leike bizkaiereak bizirik gure artean. Ostera, areek sortu ezker, bizkaieradunen izkuntza jokaerea bizkaierearen aldeko izan leiteke, gaur eguneko burukonplexu andiak oso-osoan baztertu aal izateko.

Leenengo oinkada lez, bizkaierearen gizarte erabilerea eta jakite mailea parekatutea lortu bear dogu, epe ertainera lortu be. Erabilera au bermatuteko neurriak artu bear dira. Era berean, bizkaieradunen euren euskal-kiarenganako aldeko zintzotasuna lortu bear dogu (sendiaren bidez, batez be), bizkaierearen belaunaldi-belaunaldiko jarraipen eta igorpenari eutsi aal izateko. Orre-gaitik bada, baldintza egoki, baikor eta lagungarnagoak bearrezkoak dira gizartean, eta era orokorrean, ganera.

Erritarren artean bizkaiera erabilteko sentsibilizazio kanpaina andia eta sakona egin bear dogu. Sendi euskaldunen barruko giroa bizkaierearen aide irabazi bear

---

EUSKEREA

---

dogu. Bizkaieradunen artean aldeko jarrerak sendotu eta irabazteko elburuaz. Bizkaierearen jarraipenean daben erantzukizunaz jaubetuazo bear deutsegu. Bizkaierearen izen ona goratuteak asko be asko lagunduko deutso, azken baten, baita euskereari berari be.

Euskerea biziko bada, izkuntza igorpenak dauan garrantziaz jaubetu bear dogu, au da, guraso eta seme-alabek daben garrantziaz. Beraz, sendi barruko izkuntza igorpena oinarri-oinarrizkoa da orretarako, zeresanik ez bizkaiera bera be.

Bizkaierearen erabilera sozialaren normalkuntzea eregi bear da, bizkaiera bera garatu eta bultzatuteko asmotan. Azken baten, bizkaiera gizarteratu bear dogu, gero eta eremu geiagora zabaldu daiten. Erispide nagusi batzuei jarraituz, erabilera plangintzea sortu bearko li tzake onako oneek gogotan artuta:

- Bizkaierearen azterketa soziolinguistikoa egin.
- Bizkaierearen araubidea sortu.
- Tokian tokiko izkuntza plangintzarako egitaraua sortu (argibideak eta erispideak).
- Leentasunezko arloak zeaztu.
- Euskera teknikari, itzultzaile eta euskera zerbitzuek bizkaieraz be jardungo dabena bermatu.

Bizkaierearen erabilera gutariko bakotxaren esku dago, zeozelan, euskerearen etorkizuna be: etxean, eskolan, lagunartean, bearrean, salerosketan, tabernan, kirolan, erakundeetan..., eguneroko bizitzaren arloetan bizkaiera egingo dogun neurrian, bizkaierearen etorkizuna egiten ibiliko gara. Bizkaierearen erabilera oiko eta eguneroko arloetan sendotu bear dogu, sendotu be.

* Bizkaierearen igorpena

Bizkaierearen igorpena bermatuteko sendia dogu ardatz naturala eta nagusienetariko bat, eskolea eta urko komunitatea be garrantzizkoak izanik. Eskolea eta sendia, bizkaiera, euskerea, bizi-bizirik jagon eta garatuteko gune biok bearrezkoak dira. Eskola eta sendiak, bizkaierearen erabilereari jagokonez, alkarregazko loturea, alkarren ondoko katebegi bi izan bear dabe, onartuezina litzake bion arteko etena. Eskolan ikasten dabenak gero sendiaren barruan izan bear dau jarraipena, eta iruntzietara be. Sendia oinarri-oinarriko gunea dan ezkerro, bizkaierearen etorkizuna sendiari estu-estu lotuta dago, beraren bidezko igorpenak garrantzi ukoezina daukala. Sendiak belaunaldi batengandik bestearengana izkuntzea igarotea bermatu daroa eta. Norbanakoaren izkuntza jokaeran sendiak garrantzi aundia dauka, bera oso artuemon sare indartsua izanda, iraupen luzeko artuemon sarea dalako. Sendian datza -eta euskerearen jarraipena. Egon, ez dago beste biderik sendiak besteko etekin edo emoitza obarik lortu leikenik. Bizkaiera ikasi eta

erabilteko gunerik egokiena, ekonomikoena, emonkorrena eta eraginkorrena da izan.

Orain artean, izkuntza gaitasuna, au da, eredu bakarra (batua) izan dogu elburu-jokabidea. Umeak izan dira jokabide orren artzailerik nagusienak. Baina, izkuntzeari jagokonez, umeak be ur-ur dabezanengana –senitarte-koak– urreratu bear doguz, urte askotan apurtutako artuemon linguistikiko normalak bizkaierearen bitartez bere lekura ekarri bear doguz, bere senera, atan be, bizkaierearen beraren aldeko jarrerak eta erabilerea sendiaren barruan indartu eta areagotuz, bizkaierearen jarraipena ziurtatu daikegun. Bada, igorpenaren ontasunak bere leentasunezko lekua birreskuratu bear dau. Urko artuemonetan ezeze, formalagoetan be. Orretarako:

- Ingurune bizkaieraduna, erri mailea abiaburutzat artuta, gogotan artu bear da. Bizkaierearen erregistroak ez dira izkuntza eredura igaroten eta.
- Plangintza orokor egokia egin bear da, bizkaierearen igorpena belaunaldien artean bermatu eta agozko ereduari eusteko. Izan be, igorpen on da garrantzitsu, errez, merke eta eraginkorrena.

Kontzientziapena bizkaitar eta bizkaieradunen artean sortu bear da. Sentsibilizazio eta motibazio kanpainak: irakaskuntzan, sendian, kalean... "Bizkaierearen eguna", eta abar.

Sendi barruko artuemon bizkaieradunei eutsi bear jake, etxerik etxeko aldeko kanpaina eratuz (gurasoak).

Irakaskuntzearen bidez bizkaierearen igorpena bermatu bear da, irakasle bizkaieradunak kontratatuz eta tokian tokiko berezitasunak jagonez.

Euskaltegiek (AEK, udal euskaltegiak, barnetegiak, baserri eskolak) elduen alfabetatze/euskalduntzea bizkaieraz be sortu bear dabe.

- Astialdirako ekintzak bizkaieraz eratu bear dira.

Bizkaierearen, euskerearen, erabilera plangintzak inguru soziolinguistikoa bat egin bear dau oso-osoan, euskerearen jarraipena belaunaldien artean bermatu gura izan ezkerro, jakina.

Askotan, goi-mailako plangintzea baino, eraginkorragotzat joten da bertsolaritzea, ipuin leiaketak, eta abar bultzatutea, baina, batez be, etxean egitea da garrantzitsuena.

Sartalde onetako gizarte osoa bizkaierearen garrantziaz jaubetu daiten aalegin aundia egin bear dogu.

* Bizkaiera administrazioan

Lebearen arabera, iru erabilera gune garrantzientatik administrazioa dogu leenengoa. Administrazioan ego-kitzapen berezia bear da bizkaierearen, euskerearen, igorpen katea ez eteteko eta beraren jarraikortasuna ber-

matuteko. Egokitzapenik eroso, merke, zeatzen eta ondoriorik aberatsenak ekarriko deuskuzana aukeratu bear dogu. Azken baten, administrazino barruan bizkaiera lan eta zerbitzu izkuntza bihurtutea litzake elburua, bai barrura bai kanpora begira.

Administrazino txikiek (udalek) zein aundiek (Aldundiek eta EJ-k) bizkaierearen erabilera sustatu bear dabe, barru zein kanpoari begira. Orrek administrazinoaren kideen izkuntza gaitasuna sendotu eta, bide batez, erabilpena araututea dakar (Euskerearen Udal Arauak). Lan ekoizpena bizkaieraz sortutea da elburua. Leenengo ta bein, izkuntza oiturak eta inguruaren baldintzak egokituz joan bear da. Geroko baten, ekoizpen guzti-guztiak bizkaieraz egin artean. Onetarako, bearginen eskuartzea oinarritzkoa da.

Administrazinoan bizkaiera erabiliko bada ala ez agintarien eskuetan dago. Beraz, ukoezina da arlo onetan agintari politikoen erantzukizuna. Alderdi politikoen eskuartzea eta konpromezua bear-bearrezkoak dira gaia bideragarri egitekotan.

Bizkaiereari leentasuna emon bear jako, agoz zein idatziz, zerbitzu publiko zein pribatuetan (osasunbidea, diru etxeak, epaitegiak, irakaskuntzea, Eleizea, kultura alkarteak, seinalakuntzea,...). Orretarako erabagi politikokoak bear dira. Bizkaiera administrazinoan txertatutea ezin leiteke, baina, tresna edo iskilu politikotzat erabili, txertaketa on berezko gauzea izango dalako, natural-naturala.

Bear be, bizkaierearen aldeko lurgunea bear dogu Euskal Erriko Sartalde onetan. Aukerea geurea da. Bizkaieraz bizi diran Udalakaz (oraingoz Bermeokoa bakarrik) bat eginik, inguruko errietara zabaldu geinken asmo polita da izan. Aaztu bank, erriotan dagoan bizkaieradun errealitate soziolinguistikoa. Udalotan bizkaierearen aldeko aurrebaldintza egoki-egokiak dagoz egon eta.

Administrazinoen arteko artuemonak bizkaierearen bitartez atondu bearko litzakez. Udalak beste administrazinoakaz bizkaiera erabiliko dau. Alan be Aldundiek udalakaz. Administrazino mailan bizkaierearen erabilera arautu eta normaldu bear da, betekizun guzti-guztiak bete aal izan daiazan. Administrazinoan bizkaierearen erabileran aurrera egitea euskerearen normalkuntzan aurrerantzako urrats garrantzitsua egitea litzake eta.

* **Bizkaiera irakaskuntzan (eskolaurrea, OHO, UBI)**

Irakaskuntzan azkenengo urteotan erabili izan dan izkuntza politikea birrikusi bearko da. Gurean ez dau, geiengeienetan, inguruko izkuntzeagaz ezelan be bat egin. Or, zeozelan, izkuntzearen igorpenaren katea eten

egin da. Orren ondorioak, oraindinokarren, inork neurtu ez dauzan arren, edonorentzat agiri-agiriak dira, arean da, euskereari berari lagundu baino, kalte geiago egin deutso. Daukagun izkuntza altxorra baztertuz, beste eredu batzuk eta eurek bakarrik, gurataguraez, sartuak izan dira eta. Ez da or eredu batetik besterako ezelango zubi antzekorik egon, zoritxarrez. Etxeko eta eskolako euskera ereduaren artean aurkaesan andia sortu da, bizkaiera gitxiagoturik albo baten geratuz.

Beraz, gauzak dagozan egoeratik egoera normal batera eroateko bear-bearrezko da izkuntza politikea aldatu eta egokitutea, au da, bizkaierearen aldeko izkuntza politika egokia ezartea. Or Eusko Jaurlaritzari jagokon sailak zein eskoletako irakasleek euren ikuspegi itxia albo baten bertan beera itzi bear dabe. Azterketa zorrotza egin bear da irakasleen gertakuntza eta etenbako birziklatzea dirala-eta, bizkaiereari jagokonez, umezaindegietatik unibertsitateetaraino. Bearrezkoak dira politikarien borondate politikoa eta irakasleen ezkuntza borondatea be. Bizkaierearen bearrizanaz bete-betean egon daitezcan eragin bear jake.

Zer esanik be, arazo onetan guraso askok be askok daukezan erantzukizuna eta konpromezua artubearra.

Irakaskuntzan bizkaierearen aldeko giroa sortu bear da, gaur egun bizkaierearen aurkako eta baztertzaile bizi dogun giroa bestelakoa erakusten deuskun arren. Irakaskuntzearen barruko administrazinoak arazo onetan badauka zereginik eta zeresanik. Bizkaiera oidalako eta oiko biurtu bear dogu irakaskuntzan, ikasle-irakasleen arteko eskola barruko zein kanpoko artuemonetan, biurtu be.

Bizkaiera ezkuntza sistemearen berezko izkuntza lez ezarri bear da. Bizkaierearen erabilera publikoa, areri jagokozan lurraldeetako berezko izkuntzatat bultzatu bear dau ezkuntza sistemeak.

Elduen alfabetatze-euskalduntzeak be, beraren zeresana euki bear dau bizkaierearen aldeko normalkuntza bide orretan: aukerak-irakasleak metodologia eskuaren ipinitako, ain zuzen be.

* **Bizkaiera eta edabideak**

ETB- Orokorrean, euskalkien eskuartzea lortu eta areagotu bear da. Erritarrek alkarrizketetan egiten dabena ezeze, aurkezle-esatariek egiten dabena be. Zati aundi baten egin egiten dabe, eredu bakarrari jarraituz (gipuzkerea), baina. Batuagazko dendua lortu bear da, euskalkiei jagokenez, eta, batez be, xiberoera eta bizkaiereari jagokenez.

IRRATIAK- Bizkaiko irratietan, Bilbokoetan, bizkaieradun eremuko irradi euskaldunetan bizkaiereak zeresan aundia bear dau euki, leentasunezkoa, atan be.

EUSKEREAA

ALDIZKARI-EGUNRARIETAN- Erri eta errialde-etako aldizkarietan bizkaierari leentasuna emon bear jako. "Euskaldunon Egunkaria" euskereari zabalduetako leioa dogu eta esan bear da, bizkaieradun gitxik be gitxik bizkaieraz bertan idazten dabela. Or gure buruari egin-bearreko kritikea. Or dago, bada, zabalik dagoan erabili bako lei() interesgarria!

* Euskerearen normalkuntzan bizkaierearen zeresana

Euskerearen normalkuntzarako garrantzitsua da bizkaierearen normalkuntzea, euskera bizia dalako. Euskal gizartea normalduteko euskerearen normalkuntzea garrantzitsua dan ginoan, beintzat.

Erabilera oinarritutako normalkuntzea sortu bear da, apurka-apurka arlo eta eremu barriak irabaziz. Onetarako, aurrean aitatutako iru eremu nagusietan, batez be, jakite mailea, gaitasun eta erabilera egitasmoak sortu eta gauzatu bear dira.

Bizkaiereak galtze eta atzerakuntza andia egin dau azken urteotan, bai berbadunen kopuruan, bai erabilera, bai lurraldez. Ordezkapen bide eskergan sartuta dago. Geien baten, erderearen indarrezko ezarpen eta beronen indar sozialagaitik, baina baita ezarritako euskera plangintzearen okerbidea edo eraginik ezagaitik be.

Bizkaiereak joko andia euki bearko leuke euskerearen normalkuntzan, bizkaierearen soinari bere osotasunean begiratuta, jakina.

* Bizkaierearenganako gorengo erakundeen izkuntza politikea

Izkuntzearentzat oinarri-bearrezko eragilea ezkuntzea da.

Baina ez da bakarra. Gizarte ingurunearen eragina nabarmendu bear dogu. Izkuntzearen aldeko jokabideak garatu bear doguz, eta izkuntzearen erabilera errotuteko bearrezko gizarte ingurunea bear da. Izkuntza eragileen multzoa, atan be.

Izkuntzearen, bizkaierearen aldeko jokabideak garrantu agintari politikoen erantzukizuna da. Erri borondatea ekintza biurtu bear dabe, eta kultura, ekonomia arlo zein edozein arlotan neurriak artuten dabezan lez, onetan be neurriak artu bear dabez. Erritarren arteko norberaren izkuntzaz irudi txarra izatea ez da oidalakoa eta. Egoera ori normaldu bearra dago. Izkuntza politikearen elburua izkuntzearen normalkuntzea da. Beraz, neurriok izkuntza politikea garatutean datzaz, izkuntza politika egokian atan be.

Politikoak dira izkuntza politikea sortu dabenak. Izkuntza politika orrek, batez be, administrazioan (uda-

lak, aldundiak,...), edabideetan eta irakaskuntzan eragin andia be andia eta argi-zuzena dauka. Politikoen eskue-tan dago, beraz, bizkaierearen etorkizuna. Bizkaierea bera babestu, bultzatu, sustatu eta erabilteko aaleginak egitea, atan be. Au da:

- bizkaierea ondorengoentzat bermatutea
- bizkaierearen oiko erabilera eremuak sendotutea
- bizkaierearentzat berbadun barriak irabaztea
- bizkaierearentzat erabilera eremu barriak irabaztea

Zenbatekodun izkuntza politikeak —eta zalantza barik, zelangotasuna bizkaiereak dakar—, edozelango euskera igorpenak, ez dau oinarri sendorik iminiko euskerearen zein bizkaierearen birreskurapenerako. Betelana baino ez da izango, etorkizunerako oinarria imini bearrean. Zenbatekoari begiratu barik, oba da zelangotasunari begiratutea.

Eusko Jaurlaritzak (EJ) eta Foru Aldundiek erriko errealitate biziagaz bat egin bearko leukee, euskereari jagokonez. Onek esan gura dau, bizkaierea aintzakotzat artu bear dabela, bai barruko, bai kanpoko artuemontan. Errealitate bizi orregaz bat egiteko, bearrezkoa da izkuntza politika egokia egitea. Egokitasun on ezin leiteke ezelan be ulertu, bizkaierea, gaur arte egon dan lez, albo baten baztertuta lotuten bada. Au da, izkuntza politikatik ate egotea, sarbiderik ez eukitea. Gizarte arlo guztietara eroan eta ezarri bear da izkuntza politika barri ori. Gauza asko aldatu bear dira or eta orretarako politikari borondate ona bearrezkoa da, jakina.

Izkuntza politikeak plangintzea ekarri bear leuke, onetan bizkaierearen aldekoa ekarri be. Bizkaierea normalduteko bearrezkoa dan plangintza orokorra jomuga izan bear dogu. Bizkaierearen erabilera soziala eta publikoa ziurtatu eta bermatu bearko dauz izkuntza plangintzeak. Baita erabiliko dan bizkaierearen jatortasuna eta aberastasuna jagon be. Aldarrikapenak egia bihurtuta igaro bear doguz. Plangintza orokor au euskal erakundeek bideratu bearko leukee, arlo guztietan bizkaierearen aldeko dinamikea iziotuz. Leentasunezko arloak edo lerro nagusiak landu bear dira, arean da:

- administrazioa
- irakaskuntzea
- edabideak
- kaleko erabilpena
- sendiaren barruko izkuntza igorpena

Izkuntza politikea egiterakoan, euskerea bizirik dagoana, arean da, bizkaierea, aintzakotzat artu bear da. Bizkaierearen normalkuntzearen kontzientzia eta kultura zabaldu bear doguz. Bizkaierearen aldeko plangintza orokorra bultzatu bear da, erabilpena, agoz zein idatziz.

Au guztiau aurrera atarateko, erronka andia bada be, esanda dagoan lez, borondate politikoa eta baliabideak eskueran imintea bearrezkoak dira.

* **Bizkaierera bultzatuteko itzarmenak**

Erri alkarte eta taldeek erakundeakaz egindako eta bizkaierera bultzatuteko itzarmenak dira. Bizkaierearen erabilera areagotuteko, atan be. Bizkaierera erabilteko konpromezua artutetkoa, bai izenpetzaileen euren arteko artuemonetan, bai izenpetzaileok beste talde edo erakundeakazko artuemonetan be. Itzarmenen izenpetzaileek euren eguneroko barruko jarduketan be bizkaierera indartuteko konpromezua artuko dabe.

* **Bizkaierera eta bere eremu erdaldunak**

Euskeraz bizi diran lurraldeak, udalerriak, bizkaieraz bizi diranak barru, sendotuteak leentasun osoa izan bear dau euskerearentzat.

Bizkaierearen eremu erdalduntzat euskera galtuta dauken Bizkaiko eta Arabako eremuak dira. Bertan egiten zan euskera bizkaierera izan zalako eta orren egitzapen argiak toponimia bera eta bertako askoren antroponimia doguz. Ori olan izateaz gan, eurentzako euskal lurralderik urkoena, auzoa, bizkaierearen lurraldea da izan. Beraz, euskerearen aldetik bizkaiereak leenago eragin leikie beste euskera moeta batzuk baino. Or bizkaierearen egona edozein arlotan, logika osoaren aurka, ia utsaren urrengoa da. Ez dira bizkaiereari buruzko jakintza gitxieneko batzuk bermatuten be. Orren adibiderik argiena Bilbo bera da. Bilbon bertan be, euskaldunen artean bizkaieradunak geiengo aundia izanda be. Bilbon bertako euskera oraindinokarren il aginean bizirik badago be.

Eremu orreetan bizkaierearen egona bermatu bear da, bai irakaskuntzan, bai administrazinoan, bai edabideetan, baita edozein arlotan be. Udalerrri bizkaieradunen aldeko politikea egin bear dabe euskal erakundeek.

* **Bizkaierera versus batua**

Aspaldiko kontua da au. Beinola bateko kontu onek burruka antzekoa sortu eban bien artean. Burruka antzuagorik! Bai aide batetik zein bestetik. Burruka antzu on aaztu egin bear da. Batuak bere bidea argi ta garbi dauka, lotuezina, eta onartubearrekoa. Bizkaierera, osterara, bere bidea idoro ezinik jabilku. Bideok, batak zein besteak, alkar osogarriak eta egundo be ez aurkakoak izan bear dabe. Ezin leiteke bideotatik bat, bestea dala-eta, aolan, geiagoko bank, baztertu, ez eta iruntzietara be. Izkuntza idatziak eta agozko izkuntzeak alkarregaz norabide berean joan bear dabe eta ez alkarren aurka.

* **Bizkaiera estandarra**

Bizkaiera estandarren bearrizana argi be argi dago.

Euki badauka bizkaiereak here tradizino idatzi luzea eta indartsua. Agozko ereduari jagokonez, gogotan artutetkoa da urteetan Eleizeak bizkaieradun lurraldeetan anor-emenka erabili izan dauan eredu jasoa, erriak a ulertutetako arazorik euki ez dauana, atan be. Orain dala urte batzuk bizkaierearen estandarizazioaren bidea asi zan: bizkaierazko idatz arauak, deklinabidea, aditza eta joskerea. Badagoz egon, osterara, zer batzuk, oraindinokarren, argitasun eta ukutu barik lotu diranak. Eredu estandar on zeaztu eta ezarri bear da. Eredu integratzailea edota bateratzailea erabiliz, arean da, bizkaiera osotua. Batuarako artutako eredu baztertzzailea saiestutea garrantzizkoa da, ez daiguzan, azkenean, ia gipuzkera uts biurtu dan euskera batuan egindako akats baztertzzaileak bizkaiera estandarrean be egin. Dagozan urtenbideak danak onartu eta aukeran itzi (e.b. gintzazan / ginan), baten aldeko jokerea erakutsi arren. Egin daigun estandarizazioa inor atean ez sentidutetako moduan.

* **Bizkaierearen gramatikearen aldetik dagozan iluntasunak**

Dagozan iluntasunak eta utsuneak argitu eta beteteko jakitunen batzorde eragile zabala eratu bear da. Bizkaierearen estandarizazioa sortu eta lortutetako, onargarri eta erabilgarri izan diran eta diran aukera guzti-guztiak onartuz, aolkatuz eta eskueran iminiz, bai aditza, bai joskera, baita iztegiaren aldetik be. Orretan batuak daukan erabide linguistikoa lortu eta aren pareko joan bearke leuke gure bizkaiereak. Izkuntza jasoa izan daiten lortu bear dau, idatziz zein agoz, berak bizirik irautea gura badogu, beintzat.

* **Bizkaierearen aolkularitzea**

Aurrekoagaz lotuta eta aregaz bat egiteko, egitura edo zerbitzu tekniko au eratutea oso interesgarri izan leiteke bizkaierera bera bultzatu, zabaldu eta normaldutetako. Beraz, bizkaierearen normalkuntza eta birreskurapen bidean aolkularitzea izatea dau elburu. Azken baten, bizkaierearen normalkuntzarako tresnea izango litzake. Zerbitzu onetan erakundeen eskuartzea garrantzi aundikoa litzake (EJ, Aldundiak eta udalak). Zerbitzu tekniko orrek bizkaiereari buruzko dokumentazino zerbitzua, laguntza teknikoa, arlo orretan beste batzuen lanak batutea, argibideak emotea, normalkuntzan artu bearreko neurrien gane-ko eritxia emotea, erabilera eta sustapena aalbidetutetako proposamenak egitea, eta abar eskeini bearke leukez.

* **Bizkaiera utsezko aldizkaria**

Bizkaieradunen multzoa edo komunitatea zeozelan

EUSKEREA

---

alkarregaz lotu bear dogu. Komunitate orren arteko komunikazio bearizana egon badago eta bizkaierazko aldizkariak bete leike utsune ori. Gaur egun, gure arteko lotura idatzia bear-bearrezkoa da bizkaierak bizirik irautea gura badogu, beintzat. Edabide idatziaren ekarpena bizitza kulturalaren eta sozialaren onatsunagaz eta indarragaz lotuta dago eta.

Erritarrek euren euskerearen balioaz jaubetu daitezcan eta bizkaiera apurka-apurka jantzi aal izateko, bizkaieraz idatzitako aldizkaria beren beregia da. Bizkaieradunak euren euskalkian irakurten oitutea (dakigunetik ez dakigunera joanik) elburu argia dogu. Bizkaierearenganako begirune eta ezagutza soziala areagotuko dauz eta. Ainbat izkuntza erregistro gaurkotu, antxinako batzuk birreskuratu eta bizkaierearen aberastasuna zabalduetea jadetsiko litzakez. Euskaldundu eta alfabetatuteko be tresna erabilgarri besteko osogarria litzake aldizkaria. Egon be, gero ta bizkaieradun geiago alfabetatuta dagoz (batuaz geienak) eta oraindinokarren erreferentzia idatzirik ezean bizi gara. Bizkaiera utsez idatzita, bada, egon bearke leuke aldizkariak, publizitatea barru.

Izkuntzearen normalkuntzeak eredu idatzian dauka bere oinarriker sendoena. Idatziko ez dan izkuntzeak iraun nekez iraungo dau bizirik. Bizkaierari, here nonnalkuntzearen bidean, asko be asko lagundu leikiona aldizkariarena izan leiteke. Izan be, aldizkaria izan leiteke bizkaierearen normalkuntzearen bermatzailea. Aldizkari osoa bizkaieraz idatzita. Bizkaiera estandarrean idatzita egon arren, here orrialdeek aldaera, berbakera guztietara zabalduetea egon bearke leuke. Izan be, kendu baino geitu egin bear dogu eta. Baztertu baino, onartu egin. Bada, azpieuskalki eta euren altxorrei era estandarrean idatzita leku egin bear jake bizkaierearen aldizkari orretan.

Edukina, egitura eta lido profesionalaren aldetik, "Euskaldunon Egunkaria" eta "Argia" barriemoilek darraien eredu jarraibidetzat artu leiteke onerako be.

* **Bizkaiera eta liburugintza-argitalpenak**

Or, arlo bi aztertu leitekez:

- literatura arloa
- irakaskuntza arloa

Azkeneko urteotan, bizkaieraz egin izan dan literatura gero eta urriagoa izan da. la utsaren urringo biurtu artean, idazle bakan batzuk egindakoa izan ezik. Bizkaieradun idazleak bildur dira bizkaieraz idazten, "zer esango dabelakoan" edota "danok ulertu daigun". Fenomeno bitxi be bitxia dogu, anaturala. Gitxitasun konplexua ete? Oidalakoa izan bear leukena, oiezlako biurtu. Zerbakiak or dagoz, bizkaieraz egiten dan ekoizpena negargarria da.

Beste orrenbeste irakaskuntzan jazoten da. Emen, baina, akiakulea aundiagoa da: ez dago bizkaieraz

eskeinduten daben ikastetxe naikorik, au da eskabide naikorik, olako ekoizpena zuzenesteko beste. Alan da ze, bizkaierak, merkatuaren legeen logikapean il bearke dau. Dana diruaren neurgailuz egingo bagendu lez! Esan bearrik ez dago be, irakaskuntzan goitik aginduten dan izkuntza politikeak olako egoeretan eragin aundia daukana. Nork egin edo egiten eta aginduten dau dalako izkuntza politika ori?

* **Seinalakuntzea bizkaieraz**

Tokian tokiko ereduak eta izkuntza aldaerak gorde gurarik, seinalakuntzea –kanpokoa zein barrukoa– bizkaieraz egin bearke litzake. Inguru linguistiko bakotzak daukazan izkuntza iturburu eta altxorra erabiliz, aren eusti guran: bide iragarkiak, toki eta zerbitzu publikoetako seinalakuntzea, toki eta zerbitzu pribatueteako seinalakuntzea,... Beraz, eta erispide lez:

- Bizkaierari leentasuna emon.
- Tokian tokiko berbakereari bidea emon, a jagotekotan. Seinalakuntzarako aukeratutako eredu estandarretara arik eta geien urreratu, beti bizkaierearen nortasunari leentasuna emonez.
- Bertoko lekuizenak eta toponimia birreskuratu eta agirian erakutsi eta iragarri.

Bizkaiera entzun ezeze, ikusi be egin bear da eta. Au guztiau garrantzi aundiko arloa da, bizkaierak galdutako ospea eta "lurraldea" birreskuratu aal izateko. Azkenean, euskerearen onerako izango da eta.

* **Bizkaiera eta publizitatea**

Publizitatea egunero eta edozein lekutan ikusten dogun mezuz betetako arloa dogu. Mezuok gitxi-gitxitan izaten dira euskeraz. Bizkaieraz, are gitxiago. Gitxienetariko bat "El Corte Ingles"-ek darabilan publizitate adibidea dogu. Bizkaierari argi ta garbi egiten deutso leku eta.

Publizitatea bizkaieraz be aal dala egin erakutsi bear dogu. Ekimen pribatua aide onen etekinaz be jaubetu daiten, bizkaiera erabili, sustatu eta garatuteko kanpaina zabala eratu bear da. Baina erakunde publikoen babes politikoa bearrezkoa da orretarako, jakina.

Beste aldetik, errietako jai, jaialdi, kontzertu edota edozein ekintza eraturerakoan ekintzon barri emoteko iminten diran ormirudietan gitxi be gitxi dagoz bizkaieraz. Arlo onetan badago zereginik, oraindinokarren. Erri euskaldunetan, batez be. Aor, bada, tidal Administrazi-noak egin leiken tokian tokiko bearra, bizkaierearen aldeko kontzientzia erritarrengan birloratu, birreskuratu eta errotu daiten.

Iniaki MARTIARTU
1997ko dagonilean